

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Białystok, dnia 5 października 2017 r.

Poz. 3684

UCHWAŁA NR XXVII/177/17 RADY GMINY SZUMOWO

z dnia 28 września 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szumowo na lata 2017 - 2020

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446, poz. 1579, poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 730 i poz. 935) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 1595) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szumowo na lata 2017 – 2020” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Szumowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady
Elżbieta Szumańska

Załącznik do Uchwały Nr XXVII/177/17
Rady Gminy Szumowo
z dnia 28 września 2017 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZUMOWO NA LATA 2017 – 2020

Szumowo, 2017

I. WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminnym, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta, powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej. Dziedzictwo kulturowe najczęściej utożsamiane jest z archeologią, architekturą, sztuką czy ogólnie zabytkami.

Za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytki, ślady działalności ludzkiej są niezastąpionym źródłem informacji o życiu i działaniach człowieka oraz o historycznym rozwoju umiejętności artystycznej i technicznej. Zabytki decydują o tożsamości miejsca. Chcąc zachować łączność pomiędzy przeszłymi i przyszłymi pokoleniami, musimy dążyć do ich zachowania. Złożoność i interdyscyplinarność działań w tej sferze w warunkach gospodarki rynkowej wymaga strategicznego zarządzania zabytkami opartego na długookresowej wizji rozwoju. Narzędziem realizacji strategii opieki nad zabytkami mają być programy opieki nad zabytkami.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków, dbanie o należyty stan zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszej gminy. Rewitalizacja poszczególnych obiektów jest szansą na ich uratowanie, dlatego stworzenie programu opieki nad zabytkami jest nie tylko koniecznością przewidzianą ustawą, ale przede wszystkim potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję. Główną ideą programu jest wytyczenie dróg pozwalających osiągnąć odczuwalną i akceptowaną społecznie poprawę w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Szumowo.

Niezwykle ważne jest, aby działania czynione w tym kierunku były wykonywane przy czynnym i świadomym współudziale społeczności lokalnej. Obowiązkiem Samorządu Gminy Szumowo jest z kolei podnoszenie świadomości społecznej w zakresie opieki nad zabytkami oraz efektywne usprawnianie mechanizmów regulujących te kwestie.

II. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym Dz. U. z 2016 r., poz. 446 z późn. zm.);

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017, poz. 1595).

1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

„Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szumowo na lata 2017 – 2020” został opracowany w celu realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy - zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. Zgodnie z art. 87 ust. 1 cytowana wyżej ustawa nakłada na organy samorządowe obowiązek sporządzania na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje Rada Gminy. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji Wójt Gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które następnie przedstawia Radzie Gminy. Opracowany program zostanie przyjęty do realizacji na lata 2017-2020, co jest związane z koniecznością wykonania zadania własnego przez samorząd gminy.

Szczegółowe cele gminnego programu opieki nad zabytkami zawarte są w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i należą do nich:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Tworząc Program opieki nad zabytkami w Gminie Szumowo założono, że zasoby regionalnego dziedzictwa kulturowego są zasadniczym czynnikiem wpływającym na kształtowanie tożsamości regionalnej i szansą na promocję naszej gminy. Nadrzędnym celem sformułowania programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego gminy poprzez określenie działań organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach gminy, a także włączenie zabytków w rozwój gospodarczy i społeczny gminy oraz zaszczepienie świadomości potrzeby, zasadności i sposobów ochrony zabytków wśród mieszkańców. Formułując program opieki nad zabytkami przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków gminy oraz zarysowaną ogólną politykę gminy w dziedzinie opieki nad zabytkami. Efektem ma być poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego, uatrakcyjnienie regionu na rynku turystycznym, nadanie zabytkom właściwych funkcji oraz podniesienie świadomości walorów dziedzictwa kulturowego. Aktualnie opracowany program opieki nad zabytkami jest trzecim programem Gminy Szumowo, poprzedni obowiązywał w latach 2013-2016.

2. Obligatoryjne formy ochrony zabytków

2.1. Rejestr zabytków

Wojewódzki Konserwator Zabytków (WKZ) prowadzi rejestr najcenniejszych zabytków znajdujących się na terenie województwa. Wpisu do rejestru dokonuje się na mocy decyzji WKZ wydanej z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku. Do rejestru może być wpisane również otoczenie zabytku, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

2.2. Wojewódzka Ewidencja Zabytków

Jest to spis wszystkich zabytkowych obiektów województwa objętych ochroną konserwatorską Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (mpzp)

Kolejną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są zapisy o ochronie w planach zagospodarowania przestrzennego. W Gminie Szumowo wszystkie projekty planów zostały uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Po uchwaleniu plany stały się obowiązującym prawem miejscowym.

2.4. Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ)

Jest bazą danych o zabytkach nieruchomych z terenu gminy, prowadzoną w formie zbioru kart adresowych. Włączone zostały do niej obiekty znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Wpis do GEZ stanowi podstawę do objęcia tych obiektów ochroną. Ewidencja zabytków w gminie Szumowo nie jest dokumentem zamkniętym, jest systematycznie uzupełniana, aktualizowana i weryfikowana. Przyjmuje się następujące kryteria wpisu do ewidencji gminnej:

- czas powstania obiektu - nie później niż lata 50 XX w.,
- stopień zachowania walorów zabytkowych,
- wpływ formy obiektu na ogólny charakter zabudowy miejscowości,
- wartość historyczna.

III. III. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

1. Rys historyczny i ogólna charakterystyka zasobów kulturowych

W tej części Mazowsza osadnictwo sięga początków państwa polskiego. Istniało tu już wtedy kilka grodów książęcych, między innymi w Świątku i Porytym Jabłoni. Wokół znajdowało się niewiele małych osad rozrzuconych wśród olbrzymich lasów. Pierwsze pisane dokumenty o osadnictwie w obszarze gminy Szumowo pochodzą z przełomu XII i XIII wieku. Szumowo, wieś o pierwotnej nazwie Somowa Góra położona na południowych krańcach Czerwonego Boru wzmiankowana już w 1239 r. Rozwój całego regionu został zahamowany w wyniku najazdów Jaćwingów i następnie Litwinów. Tutejsze osady zostały opuszczone, jednak wiele nazw geograficznych przetrwało - tak też było z Szumowem (Somowa Góra). Dopiero w 1385 roku, gdy zapanował pokój między Polską i Litwą rozpoczął się drugi etap osadnictwa na tym terenie. Głównym ośrodkiem osadnictwa było Szumowo, gdzie ulokowano siedzibę parafii oraz Głęboch Wielki, w której krzyżowało się szereg lokalnych szlaków handlowych. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1417 r., kiedy wieś kupił Wincenty z Głęboźca, uzyskując w 1432 r. od księcia mazowieckiego Bolesława IV nadanie prawa niemieckiego na 30 włók ziemi. Szumowo stało się siedzibą jego potomków, Szumowskich herbu Lubicz. Następnie przeszło w posiadanie innych właścicieli. Na terenie obecnej gminy Szumowo dominowało osadnictwo szlacheckie.

W czasach panowania pruskiego pod koniec XVIII wieku prowadzona była akcja kolonizacyjna ludności niemieckiej. W tym okresie powstały wsie niemieckie - Paproć Duża, Pęchratka, Paproć Mała, Srebrny Borek. W 1798 roku Paproć Duża stała się główną osadą niemieckich osadników. W środku wsi wybudowano zbór. Wokół wzniesiono zabudowania na planie regularnego koła z ulicami rozchodzącymi się promieniowo od usytuowanego w centrum osady zboru. W Paproci Dużej w dniu 15 lipca 1899 roku ślubował Marszałek Józef Piłsudski.

Drugą największą osadą kolonistów na terenie gminy został Srebrny Borek jak z dokumentów wynika powstał w 1839 roku. Wioskę cechowało rozproszone budownictwo, charakterystyczne dla niemieckich wsi. Pierwsza niemiecka szkoła w Srebrnym Borku powstała w 1868 roku i istniała do 1914 roku. Koloniści niemieccy zamieszkiwali te obszary do 1944 roku. Pozostałościami po osadnictwie kolonistów niemieckich są resztki cmentarzy ewangelickich w Paproci Dużej i Srebrnym Borku.

2. Aktualna sytuacja społeczno gospodarcza na obszarze gminy

Gmina Szumowo leży w województwie podlaskim na południowo-zachodnim krańcu powiatu zambrowskiego, na terenie byłego województwa łomżyńskiego na obszarze Wysoczyzny Wysokomazowieckiej. Część gminy Szumowo położona jest w strefie naturalnego krajobrazu chronionego i obowiązuje tam ochrona zasobów przyrodniczych. Zintegrowane wartości krajobrazu naturalnego występujące w tej części gminy stanowią o wysokiej atrakcyjności omawianego obszaru. Jednostkę samorządową tworzy 21 sołectw. Sąsiaduje ona z gminami: od północy – Śniadowo i Zambrów, od wschodu – Zambrów, od zachodu i południa z gminami województwa mazowieckiego (Andrzejewo, Ostrów Mazowiecka i Lubotyń).

Gmina Szumowo obejmuje powierzchnię 14 115 ha. Przeważają tu użytki rolne, które zajmują 9836 ha stanowiąc 69,68% obszaru. Lasy porastają 3391 ha, czyli 24,02% powierzchni gminy. Jest to teren w większości równinny, położony w dorzeczu Narwi i środkowego Bugu. Stanowi krajobrazowe przedłużenie Niziny Mazowieckiej. Łączna długość rzek i kanałów w gminie wynosi 18,54 km.

Gmina Szumowo charakteryzuje się stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym oraz niedużym zanieczyszczeniem środowiska, należy do makroregionu „Zielone Płuca Polski”.

Rys. 1 – Lokalizacja miejscowości na terenie gminy Szumowo

Podstawową funkcją gminy jest rolnictwo, natomiast funkcje uzupełniające pełni przemysł wydobywczy i gospodarka leśna. Największy odsetek ludności zatrudniony jest we własnych gospodarstwach rolnych. Sieć osadnicza gminy liczy łącznie 20 jednostek osadniczych o bardzo dużym zróżnicowaniu co do wielkości; od liczących 1 081 – Szumowo i 754 – Srebrna, do liczących 12 mieszkańców – Stryjki i 23 Mroczy Stylongi.

Gmina zróżnicowana jest również pod względem charakteru zabudowy jak i wartości gleby dla celów rolniczych. W części południowo - wschodniej dominują dobre gleby oraz znajdują się tam wsie skupione wzdłuż ulicy o zwartej zabudowie. W części północno-zachodniej zabudowa jest luźna, często wręcz rozproszona, kolonijna, zaś wioski mają postać wsi rzędówek lub wielodrożnic. Ludzie gospodarują tu na glebach słabych.

Centrum gminy stanowi Szumowo skupiające 21,9 % ludności gminy. W Szumowie skoncentrowane są usługi z zakresu obsługi ludności oraz obsługi rolnictwa. Jednostki osadnicze gminy to wsie typowo rolnicze. Pozarolnicze funkcje wsi rozwinięte są w niewielkim stopniu. Są to usługi i przemysł. Większość zlokalizowanych na terenie gminy zakładów produkcyjnych i usługowych swoją działalność wiąże z miejscowymi zasobami naturalnymi i potrzebami ludności. Atutem gminy jest połączenie się dróg gminnych z przebiegającą drogą krajową nr 8 Warszawa- Białystok. Przez obszar gminy przebiegają dwa gazociągi:

- gazociąg wysokiego ciśnienia D250 mm,
- gazociąg tranzytowy D11 1400 mm Rosja – Niemcy.

3. Najważniejsze dobra kultury architektury i budownictwa w gminie

3.1. Kościół parafialny w Szumowie

Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Szumowie.

Parafia erygowana 1449 r. staraniem dziedziców wsi, Macieja i Pawła z Somowej Góry i z Głębodźca. Obecny kościół został wzniesiony w latach 1866-1867, remontowany w 1938 roku, rozbudowany w 1980 roku. Neobarokowy, murowany z cegły, tynkowany, jednonawowy, z boczną barokową wieżą i prostym, kwadratowym portykiem. Wnętrze jest podzielone wysokimi półkolistymi wnękami arkadowymi. Świątynia pokryta jest dwuspadowym, blaszanym dachem. Strop jest płaski, natomiast okna nawy zamknięte łukiem odcinkowym. W środku znajdują się trzy ołtarze neoklasycystyczne z 1868 roku. W latach 1995-2000 została wykonana elewacja zewnętrzna kościoła. W roku 2009 powstała rekonstrukcja ołtarza głównego oraz zbudowany ołtarz ku czci św. Faustyny Kowalskiej. Pierwszy etap prac remontowo-konserwacyjnych został rozpoczęty w styczniu 2012 roku. Remont polegał na wykonaniu izolacji przeciwwilgociowej fundamentów oraz podłoża świątyni. W ramach remontu została wykonana nowa posadzka wewnątrz budynku kościoła. Drugi etap prac remontowych został rozpoczęty w 2013 roku. Została pomalowana elewacja zewnętrzna i ściany wewnętrzne budynku.

3.2. Dom parafialny w Szumowie

Drewniana synagoga pochodząca z około 1933 r., przeniesiona tu w 1946 r. ze Śniadowa. Dzisiaj zachowana w dobrym stanie pełni rolę domu parafialnego. Przed drugą wojną światową Szumowo miało swoją drewnianą bożnicę. W latach czterdziestych kupili ją gospodarze ze wsi Srebrna. Rozebrali ją i wykorzystali budulec do budowy budynków gospodarczych. W ten sposób ubywały zabytki architektury drewnianej. Bożnica Szumowska jest jedyną z tych, które ocalały, a właśnie z drewnianych synagog znane były te strony. Dom parafialny w Szumowie, dawniej drewniana synagoga, pochodząca z około 1938 r. Jest ona dziełem Jana Wojsa, cieśli ze wsi Duchny Młode, gmina Śniadowo. W 1942 r. śniadowscy Żydzi zostali przez Niemców wymordowani a synagogę przekształcono w magazyn zbożowy. Po wojnie śniadowska gmina do spraw opuszczonego mienia sprzedała bożnicę szumowskiemu proboszczowi i tym sposobem budowla trafiła na nowe miejsce w Szumowie. Na terenie posesji obok domu parafialnego umieszczono kamienie na miejscu zbrodni księży. Na jednym przymocowany jest metalowy krzyż i wyryty napis: „Tu zginął śmiercią męczeńską z rąk niemieckich siepaczy we wrześniu 1941 r. Ks. Piotr Pianko Kanonik Proboszcz w Szumowie i Ks. AL. Łuniewski”.

Dom parafialny w Szumowie

3.3. Dom handlowy w Szumowie

Dom handlowy w Szumowie zbudowany został w 1930 roku (obecnie biblioteka).

Biblioteka w Szumowie

3.4. Gminne Przedszkole w Szumowie

Budynek Gminnego Przedszkola w Szumowie zbudowany w 1937 roku.

Gminne Przedszkole w Szumowie

3.5. Szkoła w Srebrnym Borku

Budynek szkoły został wzniesiony w latach 1912-14 jako szkoła z salą modłów dla osadników niemieckich. Usytuowany na pld. krańcu wsi Srebrny Borek, przy skrzyżowaniu wiejskiej drogi z drogą ze Srebrnej do Długoborza, na działce o numerze geodezyjnym 213/2, elewacją frontową zwrócony na południe. Murowany z cegły, nietynkowany, na planie prostokąta, trójpasmowy z sienią przechodnią na osi głównej. Parterowy, częściowo podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym, poddasze użytkowe. Więźba dachowa kleszczowo-płatwiowa ze ścianą kolankową. Na osi elewacji frontowej ganek z przedsionkiem i facjatą, nakryte dachem dwuspadowym. Elewacja frontowa 5-osiowa, ściany i detale z czerwonej cegły, nietynkowane. Narożniki korpusu i ganku ujmują lizeny, cokół wyodrębniony odsadzką. Otwory ujęte w proste opaski zamknięte górą odcinkowym nadprożem ze zwornikiem na osi, zakończonym profilowanym gzymsikiem ceglanych kształtek. Pod oknami prostokątne płyciny, których lico jest z ukośnie składanych cegieł. W zwieńczeniu korpusu gzyms na wspornikach. Elewacje boczne 2-osiowe, podziały i detale jak w elewacji frontowej, ramiona szczytów gzymsowane, w szczycie wsch. krzyż na schodkowym postumencie. Elewacja tylna 5-osiowa z wejściem na osi głównej, opracowana skromniej, w narożnikach lizeny, w zwieńczeniu gzyms koronujący na wspornikach. Budynek reprezentuje tzw. „styl ceglany” bardzo popularny szczególnie w budownictwie użyteczności publicznej pod koniec XIX i na początku XX wieku.

Szkoła w Srebrnym Borku

4. Najciekawsze układy wiejskie świadczące o poszczególnych etapach osadniczych

4.1. **Paproć Duża** - chroniony zespół wiejski w układzie okolnica na obwodzie regularnego koła z ulicami rozchodzącymi się promieniowo od usytuowanego w centrum osady kościoła katolickiego.

4.2. **Szumowo** - chroniony układ wiejski w układzie wielodrożnicy rozwiniętej z ulicówki i czytelnego założenia prostokątnego rynku.

IV. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

1. Zabytki nieruchome ujęte w rejestrze zabytków województwa podlaskiego

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków, prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest jedną z form ochrony obiektów zabytkowych. W rejestrze zabytków województwa podlaskiego znajdują się 7 obiektów nieruchomych z terenu gminy Szumowo. Obiekty te znajdują się w miejscowościach: Szumowo, Srebrny Borek, Paproć Duża oraz Żabikowo Rządowe. Szczegółowe dane zawiera tabela 1.

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Szumowo wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Datowanie	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1.	Szumowo ul.1 Maja 60	Kościół parafialny	1867	79	02.05.1980
2.	Szumowo ul.1Maja 60	Dom parafialny	1938	314	29.09.1993
3.	Srebrny Borek 65	Budynek szkoły	1912-1914	497	29.09.1993
4.	Szumowo ul. Cmentarna	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	XVII w.	346	21.12.1987
5.	Paproć Duża	Cmentarz ewangelicki	XIX w.	351	23.12.1987
6.	Paproć Duża	Mogiła żołnierzy ochotników 201-go Pułku Piechoty	1920	351	23.12.1987
7.	Żabikowo Rządowe	Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich	I wojna światowa	274	11.03.1987

2. Zabytki ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków znajdujących się na terenie gminy została sporządzona przy pomocy wykazu zabytków nieruchomych wyznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia

w wojewódzkiej ewidencji zabytków, na podstawie badania terenowego i aktualizacji powyższego wykazu. Ewidencja zawiera 23 karty adresowe w tym karty zabytków architektury i budownictwa. Z pośród obiektów architektury i budownictwa ujętych w gminnej ewidencji znalazły się domy, kościoły, cmentarze, przydrożna kapliczka oraz miejsca pamięci.

Tabela 2. Obiekty nieruchome z terenu gminy Szumowo ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Datowanie
1.	Szumowo, ul. 1 Maja 37	Budynek biblioteki	1930
2.	Szumowo, ul. 1 Maja 11	Gminne Przedszkole	1937
3	Paproć Duża 101	Młyn motorowo-elektryczny	1935
4	Srebrna 100	Młyn motorowo-elektryczny	1925
5.	Srebrny Borek	Cmentarz ewangelicki	XIX w.
6.	Rząśnik Lubotyński	Dwie mogiły ludności żydowskiej	1943
7.	Głęboz Wielki	Bunkier	II woj. św.
8.	Szumowo ul 1 Maja 56	Dom	1910
9.	Szumowo ul. 1 Maja 92	Dom	1945
10.	Szumowo ul. 1 Maja 111	Dom	1945
11.	Paproć Duża 39	Dom	XX w.
12.	Srebrny Borek 57	Dom	XIX w.
13.	Zaręby Jartuzy 14	Dom	XX w.
14.	Zaręby Jartuzy 25	Dom	XX w.
15.	Zaręby Jartuzy 29	Dom	XX w.
16.	Radwany Zaorze 8	Dom	XX w.
17.	Radwany Zaorze 10	Dom	XX w.
18.	Radwany Zaorze 11	Dom	XX w.
19.	Pęchratka Polska	Kapliczka	XX w.
20.	Mroczyki Stylongi	Dom	XX w.
21.	Srebrna 111	Dom	XIX w.
22	Srebrna 132	Dom	XIX w.

3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome z terenu gminy Szumowo stanowią wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw. NMP Częstochowskiej w Szumowie. Do najważniejszych zabytków ruchomych znajdujących się w kościele należy zaliczyć obrazy w lewym bocznym ołtarzu Matki Boskiej Różańcowej z 1849, w prawym bocznym ołtarzu św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem, barokowy w. XVIII, ambonę neobarokową z ok. 1870, krucyfiks procesyjny z poł. w. XVII, krzyż ołtarzowy i lichtarze. Do grupy zabytków ruchomych zaliczyć możemy także liczne nagrobki znajdujące się na cmentarzu parafialnym.

V. OCENA STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Miejscowość Szumowo

- historyczny układ urbanistyczny zachowany z niewielkimi przekształceniami;
- dobrze zachowany i konserwowany zespół kościoła parafialnego oraz jego wyposażenie;
- dobrze zachowana i utrzymana dawna synagoga drewniana obecnie dom parafialny;
- zespół istniejącej zabytkowej zabudowy drewnianej w stanie dobrym;
- cmentarz rzymskokatolicki w stanie dobrym lecz wymaga przeprowadzenia konserwacji zabytkowych nagrobków.

Gmina Szumowo

- pomimo pewnych przekształceń układy wsi zachowały czytelne rozplanowanie historyczne;
- nastąpił proces zanikania dawnego drewnianego budownictwa ludowego;
- uległy dewastacji dawne cmentarze ewangelickie w Paproci Dużej i Srebrnym Borku;
- uległ dewastacji cmentarz z I wojny światowej w Żabikowie Rządowym.

V. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SZUMOWO

Jako, że na bieżący obraz krajobrazu kulturowego oraz możliwości jego ochrony i kształtowania wpływa kondycja gospodarczo - ekonomiczna gminy, poniższa analiza prezentuje również czynniki stanowiące o jej potencjale i słabościach.

Silne strony

- dogodna lokalizacja na różnorodnych szlakach komunikacyjnych zapewniająca dostęp do transportu samochodowego,
- zaawansowana i przejrzysta polityka przestrzenna,
- skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym z funduszy UE
- bogaty zasób zieleni,
- bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- duża podaż terenów inwestycyjnych,

- duży potencjał ludzki w wieku produkcyjnym,
- brak uciążliwych zakładów pracy,
- złoża kruszyw naturalnych i kamieni budowlanych.

Słabe strony

- starzenie się społeczeństwa,
- ujemny przyrost naturalny,
- niska innowacyjność gospodarki i małe wykorzystanie nowoczesnych technologii,
- brak placówek naukowo-badawczych,
- brak inicjatyw w ramach działań partnerstwa publiczno-prywatnego,
- niewielkie znaczenie w gospodarce branży hotelarsko-gastronomicznej,
- słabo rozwinięta baza agroturystyczna.

Szanse

- budowa i rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej,
- współpraca gminy z sąsiednimi samorządami,
- świadomość bogatej historii regionu,
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy (programy rewitalizacji),
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym,
- wykorzystanie do celów turystycznych i rekreacyjnych,
- udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków,
- finansowanie ze środków gminnych prac konserwatorskich,
- możliwości pozyskiwania środków dla regionalnych programów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych UE,
- rozwój branży gastronomiczno-hotelarskiej,
- rozwój bazy agroturystycznej.

Zagrożenia

- regres gospodarki rolnej,
- wykluczenia społeczne na skutek utraty miejsc pracy,
- wzrost bezrobocia,
- zanieczyszczenie,
- brak potencjalnych inwestorów,
- rosnąca migracja ludności,
- niestabilna polityka finansowa i gospodarcza państwa oraz zagrożenia bezpośrednio związane z ochroną zabytków:
  - degradacja zabytków,
  - zmiana stylu życia – zanik aktywności rekreacyjnej i kulturalnej,
  - brak ułatwień prawnych w zakresie pozyskiwania środków m.in. na rewaloryzację zabytków.

VI. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Aktualizacja i uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków

- dokonanie przeglądu w terenie z udziałem sołtysów w każdym sołectwie i weryfikacja ewidencji zabytków,
- wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów,
- kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego,
- uzupełnienie kart ewidencyjnych obiektów o uzyskane dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną.

2. Inwentaryzacja obiektów małej infrastruktury sakralnej (przede wszystkim kapliczek i krzyży przydrożnych)

- dokonanie przeglądu w terenie z udziałem sołtysów w każdym sołectwie,
- wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów,
- uzyskanie informacji na temat historii obiektów,
- ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów na działkach gruntowych oraz właścicieli gruntu,
- uzupełnienie kart ewidencyjnych.

3. Oznakowanie obiektów zabytkowych i określenie zasad ich udostępniania

- oznakowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- oznakowanie innych ciekawych obiektów w gminie,
- opracowanie tablic informacyjnych zamieszczonych na zewnątrz obiektów zawierających podstawowe dane historyczne o obiekcie.

4. Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.
- pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków będących własnością gminy.

5. Dokonanie podziału dóbr kultury na kategorie i opracowanie zasad opieki nad nimi

- nawiązanie współpracy z wojewódzką służbą ochrony zabytków i dokonanie wspólnie oceny w kontekście przeprowadzonej inwentaryzacji,
- poinformowanie właścicieli obiektów o sposobie zakwalifikowania ich obiektów oraz o wymogach w zakresie opieki nad nimi,
- dostosowanie przepisów prawa miejscowego.

6. Określenie stanów technicznych obiektów.

- nawiązanie współpracy z powiatowym organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego zinwentaryzowanych obiektów,
- naniesienie wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji dóbr kultury,
- określenie niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów, określenie szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.

7. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

- włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej, w materiałach promocyjnych oraz na stronie internetowej Gminy Szumowo.

VII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**1. Instrumenty prawne**

- przepisy ustawowe, programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- dokumenty wydane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. Instrumenty finansowe

- środki pochodzące z budżetu zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej,
- środki pochodzące z programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje organizacji pozarządowych dofinansowania Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

3. Instrumenty koordynacji

- realizacja projektów programów dotyczących ochrony dziedzictwa narodowego uwzględnionych w strategiach wojewódzkich i lokalnych,
- współpraca z ośrodkami akademickimi i naukowymi.

4. Instrumenty kontrolne

- aktualizacja informacji zawartych w gminnej ewidencji zabytków,
- aktualizacja informacji dotyczących regulacji stanów własnościowych obiektów zabytkowych,
- aktualizacja informacji dotyczących zabytków (stan zachowania, przeprowadzane prace),
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

5. Instrumenty społeczne

- współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi,
- edukacja kulturowa,
- promocja dziedzictwa kulturowego i zabytków z terenu gminy,
- komunikacja z lokalną społecznością dotycząca programu.